

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ, КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА

Кафедра української мови

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор

**з науково-методичної та
навчальної роботи**

О.Б. Жильцов

к. 01/2023 08 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

для студентів

спеціальності 035 Філологія

освітнього рівня другого (магістерського)

спеціалізації 035.01 Українська мова та література

освітніх програм: 035.01.01 Українська мова та література

035.01.04 Зарубіжна література та світова художня культура

Київ-2023

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ, КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА

Кафедра української мови

ЗАТВЕРДЖЕНО
Проректор
з науково-методичної та
навчальної роботи
О.Б. Жильцов
«   »   2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

для студентів

спеціальності: 035 Філологія
освітнього рівня: другого (магістерського)
спеціалізації: 035.01 Українська мова та література
освітніх програм: 035.01.01 Українська мова та література
035.01.04 Зарубіжна література та світова
художня культура

Київ-2022

Розробник:

Сасвич Ірина Георгіївна, канд. філол. наук, доцент

Викладач:

Сасвич Ірина Георгіївна, канд. філол. наук, доцент

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні
кафедри української мови

Протокол від 12.08.22р. №1

Завідувач кафедри _____

(М.О.Вінтонів)

(підпис)

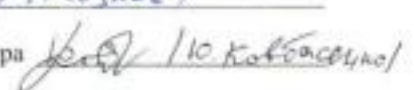
(позначити, прізвище)

Робочу програму погоджено з гарантантами освітніх програм

035.01.01 Українська мова та література _____

035.01.04 Зарубіжна література та світова художня культура _____

_____ 2022 р.

Робочу програму перевірено

11.09.2022 р.

Заступник декана факультету української філології, культури і мистецтва з науково-методичної та навчальної роботи _____ С. І. Горобець

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р., протокол № __

(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р., протокол № __

(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р., протокол № __

(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р., протокол № __

(підпис) (ПІБ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Загальне мовознавство		
Вид дисципліни	<i>обов'язкова</i>	-
Мова викладання, навчання та оцінювання	<i>українська</i>	-
Загальний обсяг кредитів / годин	<i>4 /120</i>	-
Курс	<i>5</i>	-
Семестр	<i>1</i>	-
Кількість змістових модулів з розподілом:	<i>3</i>	-
Обсяг кредитів	<i>4</i>	-
Обсяг годин, у тому числі:	<i>120</i>	-
Аудиторні	<i>32</i>	-
Модульний контроль	<i>8</i>	-
Семестровий контроль	<i>30</i>	-
Самостійна робота	<i>50</i>	-
Форма семестрового контролю	<i>іспит</i>	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу «Загальне мовознавство» – вивчення закономірностей розвитку і функціонування мови в її багатоаспектних зв'язках з людиною, культурою, історією, суспільством із урахуванням методів дослідження та опису мови, а також здобутків лінгвістики за багато віків її розвитку; поглиблення теоретичного й професійного рівня як майбутнього дослідника мови, так і майбутнього викладача.

Завдання дисципліни:

- розширити загальнолінгвістичну підготовку словесника;
- навчити студентів виявляти діалектичний характер лінгвальної дійсності загалом та всіх її одиниць і категорій зокрема;
- розглянути основні етапи розвитку світової лінгвістичної думки;
- ознайомити студентів з основними напрямками, ідеями і проблемами сучасного мовознавства;
- виявити закономірності розвитку і функціонування мови в її багатоаспектних зв'язках з людиною, суспільством, культурою з урахуванням методів дослідження та опису мови;
- з'ясувати питання про загальнофілософський метод пізнання, часткові методи досліджень і розкрити лабораторію наукового пошуку в галузі мовознавства.

Під час лекційних і семінарських занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи студенти, майбутні магістри за спеціалізацією «Українська мова та література», освітньою програмою «Українська мова та література» набувають таких програмних компетентностей: ЗК – 1-5; 7; 9 (загальні компетентності), ФК – 1; 3; 4; 7; 11 (фахові компетентності):

ЗК-1: Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

- ЗК-2:** Здатність бути критичним і самокритичним.
ЗК-3: Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
ЗК-4: Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
ЗК-5: Здатність працювати в команді та автономно.
ЗК-7: Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК-9: Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

- ФК-1:** Здатність вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах.
ФК-3: Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки.
ФК-4: Здатність здійснювати науковий аналіз і структурування мовного / мовленнєвого й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів.
ФК-7: Здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в галузі досліджень з української філології.
ФК-11: Здатність до створення, редагування, реферування і систематизації текстів усіх типів, зокрема перекладних.

Під час лекційних і семінарських занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи студенти, майбутні магістри за спеціалізацією «Українська мова та література», освітньою програмою «Зарубіжна література та світова художня культура» набувають таких програмних компетентностей: **ЗК-1, ЗК-3, ЗК-4, ЗК-7, ЗК-8; ЗК-12; ЗК-13 (загальні компетентності), ФК-1, ФК-3, ФК-4, ФК-8 (фахові компетентності).**

- ЗК-1:** Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
ЗК-3: Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
ЗК-4: Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
ЗК-7: Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
ЗК-8: Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
ЗК-12: Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
ЗК-13: Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

- ФК-1:** Здатність вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах.
ФК-3: Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки.
ФК-4: Здатність здійснювати науковий аналіз і структурування мовного / мовленнєвого й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів.
ФК-8: Усвідомлення ролі експресивних, емоційних, логічних засобів мови для досягнення запланованого прагматичного результату.

3. Результати навчання за дисципліною

Після опанування дисципліни «Загальне мовознавство» студенти повинні мати такі *програвні результати навчання:*

ПРН-3-1: Демонструвати знання в галузі гуманітарних наук, застосовувати їхні методи в різних видах професійної діяльності.

ПРН-3-2: Виявляти знання і розуміння мовознавчих та літературознавчих дисциплін у синхронії та діахронії.

ПРН-У-2: Упевнено володіти державною та іноземною мовами для реалізації письмової та усної комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового спілкування; презентувати результати досліджень державною та іноземною мовами.

ПРН-У-6: Аналізувати, порівнювати і класифікувати різні напрями і школи в лінгвістиці.

ПРН-У-7: Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації.

ПРН-У-9: Дотримуватися правил академічної доброчесності.

ПРН-У-12: Використовувати спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.

ПРН-С-1: Оцінювати й критично аналізувати соціально, особистісно та професійно значущі проблеми і пропонувати шляхи їх вирішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.

ПРН-С-3: Доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних філологічних питань, власну точку зору на них та її обґрунтування як фахівцям, так і широкому загалу, зокрема особам, які навчаються.

ПРН-С-4: Здійснювати науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДЛЯ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

№ заняття	Назва заняття	Кількість годин						
		Разом	Аудиторні	Лекції	Семінар.	ІСамо-стійна робота	Підсу-мк. кон-троль	Се-мес-тро-вий кон-тр.
Змістовий модуль I. Історія лінгвістичних учень. Методологія мовознавства								
1.	Місце мовознавства в системі гуманітарного знання. Зміст і основні завдання загального мовознавства	4	2	2		2		
2.	Історія лінгвістичної думки до XIX ст.	4				2		
3.	Основні напрями у мовознавстві XIX століття	8	4	2	2	4		
4.	Пошуки нового підходу до вивчення мови наприкінці XIX - на поч. XX століття	2				2		
5.	Структуралізм, генеративізм і неогумбольдтіанство у мовознавстві XX ст.	8	4	2	2	4		
6.	Основні напрями у сучасному мовознавстві	8	2		2	4		
Разом		33	12	6	6	18	3	
Змістовий модуль II. Семіотична концепція мови. Мова і мислення. Мова і мовлення								
7.	Семіотична концепція мови.	9	4	2	2	5		
8.	Мова і мислення. Мова і мовлення	9	4	2	2	5		
Разом		20	8	4	4	10	2	
Змістовий модуль III. Системний характер мови. Мова і суспільство. Мова та історія								
9.	Структура мови. Системний характер мови.	12	4	2	2	8		
10.	Мова і суспільство	12	4	2	2	8		
11.	Мова та історія (розвиток мови)	10	4	2	2	6		
Разом		67	12	6	6	22	3	30
Разом за навчальним планом		120	32	16	16	50	8	30

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I.

Історія лінгвістичних учень. Методологія мовознавства

Тема 1. Місце мовознавства в системі гуманітарного знання. Зміст і основні завдання загального мовознавства

Мовознавство як наука. Об'єкт і предмет мовознавства. Призначення і роль курсу «Загальне мовознавство» в системі лінгвістичних дисциплін. Основні розділи курсу: теорія мови, історія лінгвістичних учень, методологія і методи лінгвістичного аналізу. Конкретне і загальне мовознавство. Синхронне і діахронне мовознавство. Зіставне і типологічне мовознавство. Прикладне мовознавство. Визначення і уточнення предмета мовознавства. Історія лінгвістичної думки як розвиток теорії, методології і методів дослідження мови. Проблема періодизації лінгвістичних учень.

Ключові слова: мовознавство; об'єкт і предмет мовознавства; загальне мовознавство; теорія мови; методологія мовознавства; конкретне мовознавство; синхронія; діахронія; зіставне і типологічне мовознавство; прикладне мовознавство; історія лінгвістичних учень; періодизація лінгвістичних учень.

Рекомендована література:

Основна: 1 – 4.

Додаткова: 8; 13; 20.

Тема 2. Історія лінгвістичної думки до XIX ст.

Найдавніші мовознавчі традиції: індійська, китайська, антична (грецька і латинська), арабська. Здобутки давньоіндійських мовознавців (Паніні, Яска, Вараручі, Катьяна). Особливості розвитку китайського мовознавства до XIX ст. Два періоди у розвитку давньогрецького мовознавства (філософський та александрійський). Відображення дискусії про природу слова і відношення його до речі у діалозі Платона «Кратіл, або про правильність імен». Внесок Арістотеля у розвиток мовознавства. Дискусія аналогістів та аномалістів. Класифікація частин мови Арістарха Самофракійського. Граматики латинської мови Е. Доната і Прісціана. Давньокитайська мовознавча традиція. Лексикографічна діяльність арабських мовознавців.

Дискусії про природу назв в епоху Середньовіччя та Відродження: реалісти і номіналісти. Теорія модистів. Відродження класичної філології. Переклади Біблії національними мовами. Формування національних літературних мов і видання їх граматик.

Розвиток філософії мови в працях Ф. Бекона, Р. Декарта, Г. Лейбніца. Теорії походження мови. Спроби і проекти запровадження міжнародних мов. Філософські й нормативні граматики. Універсальний та ідіоетнічний підхід до вивчення мови («Всезагальна раціональна граматика» А. Арно та К. Лансло).

Українське мовознавство XI – XVIII ст. Українське мовознавство доби Київської Русі. Староукраїнські граматичні дослідження кінця XVI– початку XVIII ст. Староукраїнські лексикографічні праці кінця XVI– початку XVIII ст. Діяльність Л. Зизанія (Тустановського), М. Смотрицького, П. Беринди, І. Ужевича.

Ключові слова: давньоіндійська мовознавча традиція; давньогрецька мовознавча традиція; давньокитайська мовознавча традиція; арабське мовознавство; реалісти; номіналісти; всезагальна раціональна граматика; староукраїнські граматики; староукраїнські лексикографічні праці.

Рекомендована література:

Основна: 1 – 3.

Додаткова: 7; 19; 36.

Тема 3. Основні напрями у мовознавстві XIX ст.

Зародження порівняльно-історичного мовознавства. Передумови виникнення порівняльно-історичного методу. Ідеї Ф. Боппа, Р. Раска, Я. Грімма і О. Востокова. Принципи доведення спорідненості мов. Загальна теорія порівняльно-історичного дослідження мов на основі порівняння закінчень дієслів (Ф. Бопп. «Про систему дієвідмінювання санскритської мови у порівнянні з такою грецької, латинської, перської та германської мов»). Доведення споріднених зв'язків між ісландською, грецькою, латинською і балто-слов'янськими мовами (Р. Раск. «Дослідження в галузі давньопівнічної мови, або Походження ісландської мови»). Закони звукових змін у мові (Я. Грімм. «Німецька граматики»). Встановлення споріднених зв'язків між слов'янськими мовами (О. Х. Востоков. «Розвідка про слов'янську мову»).

Філософія мови В. фон Гумбольдта. Праця Ф. фон Гумбольдта «Про мову каві на острові Ява» (теоретичний вступ «Про різноманітність будови людської мови та її вплив на духовний розвиток людства»). Антропологічний підхід до мови, взаємозв'язок мови зі свідомістю і мисленням людини, її культурою та духовним життям. Положення про творчий характер мови, про динаміку мовного розвитку. Вчення про зовнішню і внутрішню форму мови. Типологічні ідеї В. фон Гумбольдта. Вплив лінгвістичної концепції В. фон Гумбольдта на розвиток лінгвістики.

Порівняльно-історичний метод. Прийоми визначення генетичної спорідненості. Реконструкція праформ.

Натуралістичний (біологічний) напрям у порівняльно-історичному мовознавстві. Натуралістична концепція мови А. Шлейхера. Праці «Теорія Дарвіна і мовознавство» і «Значення мови для природної історії людини». Теорія родовідного дерева. Принципи генетичної класифікації мов.

Психологічний напрям. Концепції індивідуального й колективного психологізму. Ідеї Г. Штейнталя. Асоціативна психологія (закони асиміляції, апперцепції й асоціації) та її вплив на мовознавство.

Мовознавчі погляди О. О. Потебні. Найважливіші праці («Думка і мова», «Мова і народність», «Із записок з руської граматики», «З лекцій із теорії словесності», «Пояснення малоросійських і споріднених народних пісень»). Взаємозв'язок мови і мислення. Поняття зовнішньої і внутрішньої форми слова. Близьче і далі значення слова.

Молодограматизм. Теоретичні положення Г. Остгофа, К. Бругмана і Г. Пауля. Молодограматичні погляди П. Ф. Фортунатова.

Ключові слова: *порівняльно-історичний метод; генеалогічна класифікація мов; типологічна класифікація мов; філософія мови; натуралістичний напрям; психологічний напрям; молодогораматизм.*

Рекомендована література:

Основна: 1; 2; 3.

Додаткова: 4; 7; 25; 37.

Тема 4. Мовознавство кінця XIX - поч. XX століття

Пошуки нового підходу до вивчення мови. Критика молодогораматизму представниками нових мовознавчих напрямів. Школа «слів і речей». Проблема вивчення лексики у зв'язку з культурою та історією народу у працях Г. Шухардта. Школа естетичного ідеалізму. Ідеї В. фон Гумбольдта, Г. Гегеля та Б. Кроче в працях засновника школи К. Фосслера. Принципи й методи неолінгвістики.

Казанська лінгвістична школа. Лінгвістична концепція І. О. Бодуена де Куртене (праці «Деякі випадки аналогії в польській мові», «Дослід фонетики рязанських говірок», «Дослід теорії лінгвістичних альтернацій», «Деякі розділи порівняльної граматики слов'янських мов»).

Соціологічний напрям. Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра. Основні проблеми «Курсу загальної лінгвістики»: лінгвальна діяльність, мова і мовлення; зовнішня і внутрішня

лінгвістика; системний підхід до вивчення мови; парадигматичні і синтагматичні відношення; синхронія і діахронія.
Женевська школа. А. Сеше і Ш. Баллі. Розвиток ідей Ф. де Соссюра у працях А. Мейє і Ж. Вандрієса.

Ключові слова: *лінгвістична концепція І. О. Бодуена де Куртене, лінгвістична концепція Ф. де Соссюра; системний підхід до вивчення мови; синхронія і діахронія; парадигматичні і синтагматичні відношення соціологічний напрям у мовознавстві.*

Рекомендована література:

Основна: 1; 2; 3.

Додаткова: 7; 19; 32.

Тема 5. Структуралізм, генеративізм і неогумбольдтіанство у мовознавстві ХХ століття

Структуралізм і типологічне мовознавство. Передумови виникнення структуралізму. Ідеї структурної лінгвістики у працях Ф. де Соссюра і І. О. Бодуена де Куртене. Празька школа функціональної лінгвістики. Інтерпретація мови як функціональної системи. Наукові здобутки М. Трубецького, В. Матезіуса, Р. Якобсона, С. Карцевського. Копенгагенський структуралізм (глосематика). Глосематична теорія в працях Л. Єльмслева. Американський структуралізм (дескриптивізм). Ідеї Ф. Боаса, Е. Сепіра, Л. Блумфільда.

Структурний метод та його основні методики. Дистрибутивний аналіз. Методика безпосередніх складників. Трансформаційний аналіз. Компонентний аналіз.

Генеративізм. Концепція Н. Хомського. Термінологічний апарат генеративної лінгвістики: поверхнева структура, глибинна структура, трансформація, мовна компетенція, породжувальна граматики.

Неогумбольдтіанство як мовознавчий напрям. Розвиток ідей В. фон Гумбольдта. Європейське неогумбольдтіанство. Поняття мовної картини світу в концепції Л. Вайсгербера. Методика семантичного поля. Американське неогумбольдтіанство (американська етнолінгвістика). Проблема дослідження мов американських індіанців. Ідеї Ф. Боаса. Е. Сепіра та Б. Ворфа про взаємозв'язок мови та етнокультури. Гіпотеза лінгвальної відносності (гіпотеза Сепіра – Ворфа).

Ключові слова: *структуралізм; празька школа структурної лінгвістики; копенгагенський структуралізм; американський структуралізм; структурний метод; генеративізм; концепція мови Н. Хомського; неогумбольдтіанство; гіпотеза лінгвальної відносності.*

Рекомендована література:

Основна: 1; 2; 3.

Додаткова: 4; 7; 21; 36; 38; 46; 47.

Тема 6. Основні напрями у сучасному мовознавстві

Багатоаспектний характер сучасного мовознавства. Розширення і поглиблення традиційних лінгвістичних напрямів. Когнітологія. Комплексний характер когнітології. Когнітивна лінгвістика. Принципи когнітивної лінгвістики: експансіонізм, антропоцентризм, функціоналізм та експланаторність. Проблеми когнітивної лінгвістики. Роль мови у процесах пізнання та осмислення світу. Основні поняття когнітивної семантики: концепт, категоризація, прототип, ментальний лексикон, когнітивна метафора. Представники когнітивної семантики: Дж. Лакофф, Р. Ленекер, Р. Джекендофф, Ч. Філлмор, Л. Талмі та ін. Методики концептуального аналізу. Етноцентрична концепція концептуального аналізу А. Вежбицької.

Проблема взаємозв'язку мови і культури в етнолінгвістиці та лінгвокультурології. Об'єкт і предмет і основні завдання психолінгвістики і нейролінгвістики. Лінгвістика тексту як галузь мовознавчих досліджень. Комунікативна лінгвістика як сучасний лінгвістичний напрям: основні завдання і поняттєвий апарат. Комп'ютерна лінгвістика. Філософія мови на сучасному етапі.

Ключові слова: *когнітивна лінгвістика; етнолінгвістика; лінгвокультурологія; психолінгвістика; лінгвістика тексту; комунікативна лінгвістика; комп'ютерна лінгвістика.*

Рекомендована література:

Основна: 3; 4.

Додаткова: 4; 5; 6; 27; 28; 40; 41; 42; 43.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Семіотична концепція мови. Мова і мислення. Мова і мовлення

Тема 7. Семіотична концепція мови. Поняття про знак і знакову систему мови. Семіотика і лінгвосеміотика. Семіотичні ідеї Ч. Пірса, Ч. Морріса, Ф. де Соссюра, Р. Якобсона, С. Карцевського. Природа і структура знака. Унілатеральна і білатеральна теорії. Знаковість і одиниці мови. Мовний знак. Відношення «позначення – позначене». Лінгвоцентризм семіотики. Ф. де Соссюр як фундатор лінгвосеміотики («Курс загальної лінгвістики»). Властивості мовного знака (за Ф. де Соссюром): довільність, лінійність, незмінність і змінність знака. Асиметричний дуалізм мовного знака.

Семіотичний (семантичний) трикутник. Варіанти термінів, що репрезентують семіотичний трикутник. Знак і значення. Природа значення. Знак як динамічна мовленнєва сутність.

Типологія знаків як наукова проблема. Принципи класифікацій знакових систем і знаків. Класифікація знаків з погляду фізичної природи плану вираження (оптичні, слухові (аудіальні), тактильні, смакові, нюхові). Типи знаків за характером зв'язку між позначеним і позначенням. Класифікація знаків Ч. Пірса: знаки-індекси, знаки-копії, знаки-символи.

Своєрідність мови як знакової системи. Мова і несловесні форми спілкування (паралінгвістика і паракінесика).

Ключові слова: *знак; типологія знаків; знак-індекс; знак-ікона; знак-символ; семіотика; структура знака; мовний знак; мова як знакова система.*

Рекомендована література:

Основна: 3; 4; 5.

Додаткова: 1; 2; 3; 8; 11; 14; 16; 32.

Тема 8. Мова і мислення. Мова і мовлення

Взаємозв'язок і взаємодія мови і свідомості, мовлення і мислення. Типи мислення. Внутрішнє мовлення і мислення. Психофізіологічні основи зв'язку мови і мислення. Роль мови у процесі пізнання.

Дослідження проблеми мови і мовлення. Дихотомія «мова і мовлення» у світлі вчення Ф. де Соссюра («Курс загальної лінгвістики») Лінгвальна діяльність, мова і мовлення. Сучасні уявлення про співвідношення мови і мовлення. Мова і мовлення у гносеологічному, онтологічному і прагматичному аспектах.

Ключові слова: *мова і мислення, мова і свідомість; внутрішнє мовлення; типи мислення; мова, мовлення, мовленнєва діяльність.*

Рекомендована література:

Основна: 3; 4; 5.

Додаткова: 8; 9; 13; 38; 43; 45; 47.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III.**Системний характер мови. Мова і суспільство. Мова та історія****Тема 9. Система і структура мови**

Мова як система систем. Система і структура мови. Своєрідність системності мови. Системоутворювальні і системонабуті властивості мовних одиниць. Співвідношення системних і несистемних явищ у мові. Система і норма. Парадигматичні, синтагматичні та ієрархічні відношення між мовними одиницями.

Структура мови. Поняття про рівні мови. Основні й проміжні рівні мови (фонологічний, морфонологічний, морфологічний, словотвірний, лексико-семантичний, фразеологічний, синтаксичний). Теорії ізоморфізму (Є. Курилович) та ієрархії рівнів мови (Е. Бенвеніст).

Передумови виникнення фонології. Поняття фонем. Теорії фонем І. О. Бодуена де Куртене, Л. В. Щерби і М. С. Трубецького. Поняття фонологічної системи. Фонем в парадигматиці й синтагматиці. Фонологічні школи. Санкт-Петербурзька фонологічна школа. Московська фонологічна школа.

Грамматика. Граматичне значення. Граматична категорія. Морфологічні і синтаксичні граматичні категорії. Приховані категорії. Морфологічний рівень. Морфема. Частина мови. Проблема виділення і класифікації частин мови. Синтаксичний рівень. Сучасні теорії речення. Розмежування речення і висловлення. Формально-структурний, комунікативний і прагматичний синтаксис.

Лексико-семантична системи мови. Парадигматичні, синтагматичні й епідигматичні відношення між лексичними одиницями.

Проміжні рівні мови. Характеристика морфонологічного проміжного рівня мови. Словотвірний проміжний рівень мови. Словотвірна мотивація, словотвірна похідність, словотвірне правило, словотвірне гніздо словотвірне (дери́ваційне) значення, словотвірний тип, спосіб словотвору. Фразеологічний проміжний рівень мови.

Ключові слова: *система мови; структура мови; мовний рівень; основні рівні мови; проміжні рівні мови; фонологічний рівень; морфонологічний рівень; морфологічний рівень; словотвірний рівень; лексико-семантичний рівень; фразеологічний рівень; синтаксичний рівень; фонема; морфема; лексема; речення; парадигматичні відношення, синтагматичні відношення; ієрархічні відношення.*

Рекомендована література:

Основна: 3; 4; 5.

Додаткова: 8; 9; 20; 29; 32.

Тема 10. Мова і суспільство

Суспільна природа мови. Погляди вчених на природу мови. Мова як біологічне явище (А. Шлейхер, М. Мюллер), психічне явище (Г. Штейнталь, В. фон Гумбольдт, О. О. Потебня) та суспільне явище (Ф. де Соссюр).

Соціальна зумовленість мовних явищ. Суспільні функції мови. Суспільний характер мовної норми. Вибірковість, стійкість і обов'язковість мовної норми. Мова як символ соціальної солідарності. Залежність стану мови від стану суспільства.

Мова як найважливіша етнічна ознака. Мова, нація і держава. Мова і культура.

Соціолінгвістика, її предмет, завдання і проблеми. Напрями соціолінгвістичних досліджень. Мовна ситуація, мовна політика. Природа варіативності мови. Соціолінгвістична зміна як категорія.

Інтерлінгвістика. Проблема створення штучних мов. Основні штучні мови: волапюк, есперанто, ідо, окциденталь, інтерлінгва.

Ключові слова: *суспільна природа мови; соціальна зумовленість мовних явищ; суспільні функції мови; суспільний характер мовної норми; соціолінгвістика; мовна ситуація; мовна політика; інтерлінгвістика; штучні мови.*

Рекомендована література:

Основна: 3; 4; 5.

Додаткова: 8; 9; 10; 23; 33.

Тема 11. Мова та історія

Мова як явище, що історично розвивається. Конвергенція і дивергенція. Синхронія і діахронія. Зовнішні причини мовних змін. Мовні контакти. Запозичення як результат взаємодії мов. Явище інтерференції. Мовні союзи. Поняття субстрату, суперстрату, адстрату. Внутрішні причини мовних змін. Основні антиномії (позначувального і позначуваного; норми і системи; мовця і слухача; інформаційної та експресивної функції мови; коду і тексту). Основні тенденції мовного розвитку. Темпи мовних змін.

Ключові слова: *мова та історія; розвиток мови; конвергенція; дивергенція; синхронія; діахронія; мовні контакти; зовнішні причини мовних змін; субстрат; суперстрат; адстрат; внутрішні причини мовних змін; тенденції мовного розвитку.*

Рекомендована література:

Основна: 3; 4; 5.

Додаткова: 12; 18; 19; 22; 31; 35.

6. КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	3	3	2	2	3	3
Відвідування семінарських занять	1	3	3	2	2	3	3
Робота на семінарському занятті	10	3	30	2	20	3	30
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	-	-	-	-	-	-	-
Разом		-	71	-	59	-	71
Максимальна кількість балів:	201						
Розрахунок коефіцієнта:	3,35						

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Історія лінгвістичних учень

- Опрацювання лекційного матеріалу (опорні схеми, таблиці тощо для кращого засвоєння тем за поданим до кожної теми списком літератури).
- Конспект основних положень праці О. О. Потебні «Думка і мова» (**Розділи:** VII. Мова почуттів і мова думки; VIII. Слово як засіб аперцепції; IX. Уявлення, судження, поняття).
Режим доступу: <http://www.inmo.org.ua/oleksandr-potebnya.html>

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Семіотична концепція мови. Мова і мислення. Мова і мовлення

- Опрацювання лекційного матеріалу (опорні схеми, таблиці тощо для кращого засвоєння тем за поданим до кожної теми списком літератури).
- Конспект основних положень праці Сосюра Ф. де. Курс загальної лінгвістики. К.: Основи, 1998. 324 с. (**Розділи:** Об'єкт лінгвістики; Лінгвістика мови і лінгвістика мовлення; Внутрішні і зовнішні елементи мови; Природа мовного знака; Незмінність і змінність знака; Синтагматичні відношення і асоціативні відношення).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. Системний характер мови. Мова і суспільство. Мова та історія

1. Опрацювання лекційного матеріалу (опорні схеми, таблиці тощо для кращого засвоєння тем за поданим до кожної теми списком літератури).
2. Конспект основних положень праці Р. Якобсона «Лінгвістика і поетика»: Якобсон Р. Лінгвістика і поетика // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. 2-е вид., доп. Львів : Літопис, 2002. С. 465 – 487.

Рекомендації до виконання завдань для самостійної роботи

Завдання для самостійної роботи необхідно виконати в повному обсязі й подати на перевірку викладачу в окремому зошиті; думки викладати лаконічно, точно, змістовно й обґрунтовано.

Критерії оцінювання виконаних студентами завдань для самостійної роботи

Самостійна робота студентів з навчальної дисципліни «Загальне мовознавство» оцінюється за такими параметрами:

5 балів – завдання для самостійної роботи виконані в повному обсязі, лаконічно, змістовно, обґрунтовано, із наведенням прикладів і застосуванням методу аналізу. Студент самостійно працює з науковою літературою; робить висновки; вміє формулювати й обґрунтовувати власну позицію.

4 балів – завдання для самостійної роботи виконані в повному обсязі, лаконічно, змістовно, обґрунтовано, але з певними помилками щодо викладу матеріалу та без наведення прикладів до окремих фактів і явищ. Студент працює із запропонованою науковою літературою; робить висновки. Однак у процесі відтворення самостійно дібраного матеріалу простежується брак власних суджень і прояву узагальнень.

3 бали – завдання для самостійної роботи виконані в повному обсязі, але з порушенням логіки й послідовності викладу матеріалу та без ілюстрування прикладами. У роботі допускаються стилістичні помилки, неточне вживання термінів, довільне витлумачення фактів. Студент працює із запропонованою науковою літературою, але аналізує її недбало, без висвітлення поглядів різних науковців.

2 бали – завдання для самостійної роботи виконані не в повному обсязі, частково самостійно. Студент володіє матеріалом на початковому рівні, викладає його хаотично і необґрунтовано, без дотримання мовних норм; має фрагментарні навички роботи з науковими джерелами і не вміє робити висновки.

1 бал – виконано менше половини завдань для самостійної роботи. Матеріал фрагментарний, не систематизований, не ілюстрований прикладами, порушена структура викладу. Його основу складає необґрунтоване копіювання чужих думок і позицій. Студент не вміє працювати з науковими джерелами і робити узагальнення.

0 балів – більшу частину самостійних завдань не виконано. Студент лише частково володіє навчальним матеріалом, не вміє чітко, лаконічно й послідовно висвітлювати його; не працює з науковими і навчальними джерелами.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Кожний модуль включає бали за *модульну контрольну роботу* (модульний контроль).

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в ЕНК.

Модульний контроль здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Модульна контрольна робота містить 25 тестових завдань.

Критерії оцінювання виконання студентами модульних контрольних робіт.
Правильна відповідь на одне тестове завдання – 1 бал.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Семестровий контроль із навчальної дисципліни «Загальне мовознавство».

До складання екзамену допускаються студенти, які активно відпрацювали всі семінарські заняття, написали всі модульні контрольні роботи та виконали блок самостійної роботи.

Критерії оцінювання

Метою підсумкового контролю з дисципліни «Загальне мовознавство» є перевірка рівня засвоєння студентом всієї програми, яка включає, зокрема, три завдання:

- два теоретичні питання;
- 10 тестових завдань.

Максимальна кількість балів за одне теоретичне питання – 15; правильна відповідь на одне тестове завдання – 1 бал.

Критерії оцінювання теоретичного питання (максимальна кількість балів: 15)

Значення оцінки	Оцінка за п'ятнадцятибальною шкалою
Відмінний рівень знань у межах обов'язкового матеріалу з можливими, незначними недоліками	13-15 балів
Достатньо високий рівень знань у межах обов'язкового матеріалу без суттєвих грубих помилок	12 балів
Загалом добрий рівень знань з незначною кількістю помилок	10-11 балів
Посередній рівень знань із значною кількістю недоліків.	8-9 балів
Мінімально можливий допустимий рівень знань	6-7 балів
Недостатній рівень знань із значною кількістю помилок	1-5 балів

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю

1. Мовознавство як наука. «Загальне мовознавство» як навчальна дисципліна.
2. Місце мовознавства в системі наук.
3. Проблема періодизації мовознавчих учень.
4. Загальна характеристика найдавніших мовознавчих традицій (давньоіндійської, давньокитайської, античної).
5. Порівняльно-історичний метод дослідження мови. Внесок Ф.Боппа, Р.Раска, Я.Грімма і О.Востокова у розвиток мовознавства.
6. Лінгвістичні погляди В.фон Гумбольдта.
7. Натуралістичний напрям у мовознавстві XIX ст. Основні ідеї А. Шлейхера.
8. Психологічний напрям у мовознавстві XIX ст. Концепція мови Г. Штейнталя.
9. Основні положення вчення О.О.Потебні.
10. Вчення О.О.Потебні про внутрішню форму слова.
11. Основні лінгвістичні ідеї І. О. Бодуена де Куртене.
12. Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра.
13. Історичні й методологічні основи структуралізму.
14. Празька школа функціональної лінгвістики.
15. Копенгагенський та американський структуралізм.
16. Генеративна лінгвістика. Концепція мови Н.Хомського.
17. Неогумбольдтіанство у мовознавстві XX ст. Проблема взаємозв'язку мови і культури в європейському й американському неогумбольдтіанстві.
18. Роль мови у процесі пізнання. Гіпотеза Сепіра – Ворфа.
19. Сучасний парадигмальний простір лінгвістики.
20. Когнітивна лінгвістика як напрям сучасного мовознавства. Основні теорії і поняття когнітивної семантики.
21. Етнолінгвістика й лінгвокультурологія як розділи сучасного мовознавства.
22. Психолінгвістика як галузь сучасного мовознавства. Об'єкт, предмет і основна проблематика.
23. Лінгвістика тексту як галузь мовознавчих досліджень. Текст і дискурс.
24. Комунікативна лінгвістика. Теорія мовленнєвих актів.
25. Соціолінгвістика, її предмет, завдання і проблеми.
26. Поняття про знак. Структура знака.
27. Типологія знаків. Класифікація знаків за типом відношень між матеріальною формою знака і позначуваним об'єктом та з погляду фізичної природи знака.
28. Знаковість і одиниці мови. Специфіка мовного знака.
29. Своєрідність мови як знакової системи.
30. Мова і несловесні форми спілкування (паралінгвістика і паракінесика).
31. Проблема співвідношення мови і мислення в історії мовознавства.
32. Особливості єдності мови і мислення: спільне і відмінне.
33. Психофізіологічні основи взаємозв'язку мови і мислення. Внутрішнє мовлення і мислення.
34. Співвідношення мови і мовлення в історії мовознавства.
35. Проблема співвідношення мови і мовлення у сучасному мовознавстві.
36. Системний характер мови. Мова як система систем.
37. Структура мови. Основні й проміжні рівні мови.
38. Парадигматичні, синтагматичні й ієрархічні відношення між мовними одиницями.
39. Поняття фонем. Фонем в парадигматиці й синтагматиці.
40. Граматична система мови. Граматичне значення.
41. Граматичні категорії.
42. Морфологічний рівень мови. Поняття морфеми. Поняття частин мови.
43. Синтаксичний рівень мови. Проблема визначення основної синтаксичної одиниці.

44. Речення як основна одиниця синтаксису. Сучасні теорії речення.
45. Лексико-семантична система мови. Парадигматичні, синтагматичні й епідигматичні відношення між лексичними одиницями.
46. Суспільна природа мови.
47. Суспільні функції мови.
48. Проблема взаємозв'язку мови і культури.
49. Соціальна зумовленість мовних явищ. Суспільний характер мовної норми.
50. Залежність стану мови від стану суспільства.
51. Взаємодія мов. Мовні контакти та їх наслідки.
52. Мова як явище, що історично розвивається. Поняття синхронії і діячності.
53. Зовнішні причини мовних змін.
54. Внутрішні причини мовних змін.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтин- гова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни

«Загальне мовознавство»

Разом: лекції – 16 год., семінарські заняття – 16 год.,
самостійна робота – 50 години, МКР – 8 год., семестровий контроль – 30 год., екзамен

Тиждень	I-II	I-II	III-IV V-VI	V-VI	VII-VIII	IX-X	XI-XII		
Модулі	Змістовий модуль I				Змістовий модуль II	Змістовий модуль III			
Назва модуля	Історія лінгвістичних учень. Методологія мовознавства				Семіотична концепція мови. Мова і мислення. Мова і мовлення	Системний характер мови. Мова і суспільство. Мова та історія			
Кількість балів за модуль	71 бал				59 балів	71 балів			
Лекції	Лекц. 1	Лекц. 2	Лекц. 3		Лекц. 4	Лекц. 5	Лекц. 6	Лекц. 7	Лекц. 8
Години	2 год.	2 год.	2 год.		2 год.	2 год.	2 год.	2 год.	2 год.
Теми лекцій	Мовознавство як наука. Періодизація мовознавчих учень. (1 б.)	Основні напрями у мовознавстві XIX століття (1 б.)	Структуралізм і генеративізм у мовознавстві XX століття (1 б.)		Семіотична концепція мови. (1 б.)	Мова і мислення. Мова і мовлення (1 б.)	Структура мови. Системний характер мови. Фонологічна система мови (1 б.)	Мова і суспільство (1 б.)	Мова та історія (розвиток мови) (1 б.)
Теми семінарських занять		Основні напрями у мовознавстві XIX століття (11 б.)	Структуралізм, генеративізм і неогумбольдтіанство у мовознавстві XX століття (11 б.)	Основні напрями у сучасному мовознавстві (11 б.)	Семіотична концепція мови (11 б.)	Мова і мислення. Мова і мовлення (11 б.)	Структура мови. Системний характер мови (11 б.)	Мова і суспільство. (11 б.)	Мова та історія (розвиток мови) (11 б.)

Самостійна робота	5x2=10 балів	5x2=10 балів	5x2=10 балів
Види поточн. контролю	Модульна контрольна робота 1 (25 балів)	Модульна контрольна робота 2 (25 балів)	Модульна робота 3 (25 балів)
Підсумк. контр.	Екзамен (40 балів)		

8. Рекомендовані джерела

I. Основна

1. Бацевич Ф.С. Філософія мови. Історія лінгвістичних учень. К.: Академія, 2011. 239с.
2. Ковалик І., Самійленко С. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичної думки. К.: Вища школа, 1985. 216 с.
3. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. К.: Академія , 2008. 464 с.
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник / МОН України. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
5. Семчинський С.В. Загальне мовознавство: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. К.: АТ «ОКО», 1996. 416 с.

II. Додаткова

1. Андрейчук Н. І. Семіотика лінгвокультурного простору Англії кінця XV – початку XVII століття: Монографія. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2011. 280 с.
2. Андрейчук Н. І. Виміри семіозису : монографія / Надія Андрейчук. Львів : ПАІС, 2021. 351 с.
3. Андрейчук Н. І. Мовний знак через призму філософської категорії відношення. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія». Вип. 26. 2012. С. 17 – 19.
4. Бацевич Ф. С. Духовна синергетика рідної мови: лінгвофілософські нариси: монографія. Київ: ВЦ "Академія", 2009. 187с.
5. Бацевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної прагматики. К.: ВЦ Академія, 2009. 302с.
6. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ: ВЦ Академія, 2004. 342 с.
7. Бережняк В. М. Загальне мовознавство : хрестоматія; Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2011. 361 с.
8. Білецький А. О. Вибрані праці / упоряд.: Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, А. О. Савенко; редкол.: П. Ю. Гриценко та ін.; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т філол., Нац. акад. наук України, Ін-т укр. мови. К. : Вид дім Дмитра Бураго, 2012. 791 с.
9. Булаховський Л. А. Вибрані праці: у 5 т. Т. 1: Загальне мовознавство. К.: Наукова думка, 1975. 495 с.
10. Вусик Г. Соціолінгвістика : навч. посіб. / Бердян. держ. пед. ун-т. Бердянськ: Ткачук О. В., 2016. 187 с.
11. Ділі Дж. Основи семіотики / Перекл. з англ. та наук. ред. А. Карась. Львів: Арсенал, 2000. 230 с.
12. Дочу А. Р. Мовні контакти і запозичення як чинник формування тематичних груп лексики (на матеріалі англійського орнітонімікону). К.: Наук. думка, 2017. 206 с.
13. Дубічинський В. В. Основи загального та прикладного мовознавства : навч. посіб. Харків. : Мадрид, 2016. 220 с.
14. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів: пер. з англ. М. Гірняк . Львів : Літопис, 2004 . 383 с.
15. Енциклопедичний словник класичних мов / Л. Л. Звонська, Н. В. Корольова, О. В. Лазер-Паньків та ін.; За ред. Л. Л. Звонської – 2-ге вид. випр. і допов. К. : ВПЦ "Київський університет", 2017. 552 с.
16. Єрмоленко С. С. Мовне моделювання дійсності і знакова структура мовних одиниць: Монографія. К.: Вид. Дім Дмитра Бураго, 2006. 384 с.
17. Загнітко, А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : Твори, 2020. 920 с.

18. Індоевропейська спадщина в лексиці слов'янських, балтійських, германських і романських мов: Семантичні та словотвірні зв'язки і процеси / Відп. ред. В. П. Пономаренко. К.: Видавн. дім Д. Бураго, 2013. 604 с.
19. Класичні мови і сучасне мовознавство: хрестоматія для студентів-класиків / упоряд.: Голубовська І. О., Шовковий В. М. Київ : Київський університет ім. Т. Шевченка, 2015. 399 с.
20. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства: Підручник К.: Вид. центр «Академія», 2006. 424 с.
21. Кудрявцева Н. С. Лінгвістична відносність і проблеми перекладу філософської термінології: лінгвокогнітивний підхід : Монографія. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 460 с.
22. Лучканин С. М. Загальномовознавчі теорії в історії української та румунської лінгвістики (зіставно-діахронне дослідження) : монографія / С. М. Лучканин. К. : Науковий світ, 2012. 339 с.
23. Масенко Л. Т. Нариси із соціолінгвістики. К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2010. 243 с.
24. Перебийніс В.С. Статистичні методи для лінгвістів : посібник. Вид. 2, випр. і допов. Вінниця : Нова Книга, 2013 176 с.
25. Потебня О. О. Праці [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.inmo.org.ua/oleksandr-potebnya.html>
26. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. К. : Видавничий центр "Київський ун-т", 1999. 307 с.
27. Радзівська Т. В. Дискурсивні простори: історико-лінгвістичний вимір. К: ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2018. 323 с.
28. Радзівська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту: Текст – соціум – культура – мовна особистість. К.: ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2010. 491 с.
29. Русанівський В.М. Структура лексичної і граматичної семантики. К.: Наукова думка, 1988. 240 с.
30. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.
31. Склярєнко В. Г. Дослідження з етимології та історичної лексикології української мови. К.: Наук. думка, 2017. 660 с.
32. Сосюр Ф. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. К : Основи, 1998. 324 с.
33. Соціолінгвістика: навчальний посібник./ Л.І. Антошкіна, Г.М. Красовська, П.І. Сигеда, О.М. Сухомлинов. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд, 2007. 360 с.
34. Супрун, Л. В. Загальне мовознавство. Практичні заняття, самостійна робота: навч. посіб. К. : Знання, 2012. 335 с.
35. Таранець, В. Г. Діахронія мови: збірка статей; ОНУ ім. І.І. Мечникова. Одеса : Друкарський дім, 2008, 232 с.
36. Удовиченко Г. М. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичних учень. К.: Вища школа, 1980. 216 с.
37. Франчук В. Ю. Олександр Опанасович Потебня: Сторінки життя і наукової діяльності. К.: Видав. дім Д. Бураго, 2012. 376 с.
38. Хомський Н. Роздуми про мову. Львів: Ініціатива, 2000. 352 с.
39. Якобсон Р. Лінгвістика і поезика. *Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / за ред. М. Зубрицької. 2-е вид., доп. Львів: Літопис, 2002. С. 465–487.
40. Cognitive Neuroscience of Natural Language Use. Cambridge University Press, 2015. 279 p.
41. Lakoff G. Johnson M. Metaphors We Live By. University of Chicago Press, 1980; London, 2003.

42. Lakoff G. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press. 1987. 614 p.
43. Levelt Willem. *A History of Psycholinguistics: The Pre-Chomskyan era*. New York: Oxford University Press, 2014, 672 p.
44. Lyons, John. *New Horizons in Linguistics*. New York, 1983.
45. Pinker S. *How the Mind Works*. London: Penguin Books. 2017. 688 p.
46. Sapir E. *The psychology of culture : a course of lectures*. Berlin; Hawthorne, N.Y. : Mouton de Gruyter, 2002, 266 p.
47. The Noam Chomsky Website: <https://chomsky.info/>